מנורת המאור — ביקור חולים

וביקור חולים מצוה גדולה עד מאד, ושכרה גדול עד לאין חקר. כדגרסי' במ' פאה ירושלמי תניא מכריזין על החולה ביום השני לחוליו, כדי להודיע לבני אדם ויגמלוהו חסד. ויומא קמא דחליש לא מודעו ביה, שמא אינו חולי ויפתח פיו לשטן, מכאן ואילך מכריז עליו בשוקא ומפרסמין חוליו, דכל דרחים ליה יבקש עליו רחמים, וכל דסני ליה יחדי ליה, ויש לחולה נחת רוח בזה, שנא' (משלי כד, יז) בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו. חרון אפו לא נאמר, אלא אפו, מלמד שמוחלין לו על כל עונותיו. ואין החולה מתרפא מחוליו עד שמוחלין לו כל עונותיו, שנא' (תהלים קג, א) הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי, כמו שאפרש לקמן בע"ה.

הקרובים נכנסין לבקר את החולה מיד, ואפי' ביום הראשון, והרחוקים אחר ג' ימים. ודין החבירים כדין הקרובים. ואם קפץ עליו החולי פתאום, אלו ואלו נכנסין מיד. ואפי' הגדול [חייב] לבקר את הקטן, כ"ש הקטון לגדול, ואפי' כמה פעמים ביום, וכל המוסיף הרי זה משובח, ובלבד שלא יטריח על החולה. אין מבקרין את החולה בשלש שעות הראשונות, שכל חולה יקל עליו החולי בבקר, ויראה אותו המבקר שהוא בנחת, ולא יבקש עליו רחמים כראוי. וכשמבקשין רחמים על החולה, אם לפניו, יבקש בכל לשון שירצה, בין בלשון הקדש בין בשאר לשונות, ואם שלא בפניו, אין מבקשין אלא בלשון הקדש בלבד, בכלל תפלת יחיד, ויכלול אותו עם חולי ישראל, ויאמר המקום ירחם עליו בכלל חולי ישראל. אין מבקרין לא חולי מעים, ולא חולי העין, ולא חולי הראש. חולי מעים, משום כיסופה, פי' שהחולה ממעיו יתבייש מבני אדם, מפני שצריך לעשות צרכיו פעמים רבות, ואין בו כח לסבול ולא לעמוד על עצמו. חולי העין והראש, מפני שהדיבור קשה להם. לפי' כל חולה שמצטער בדיבור, או אם רואה בני אדם מצטער, אין מבקרין אותו בפניו, אלא נכנסין לבית החיצון ושואלין בשלומו ודורשין בו אם צריכין ליטפל בו, כגון שיביאו לו רופא, או לקנות לו סמין, או כיוצא בזה, ושומעין צערו, ומבקשין עליו רחמים. מבקרים חולי גויים, משום דרכי שלום.

וחייב הרופא לבקר את החולה ולרפאותו. ואל ימנע מלבקרו ומלרפאתו, ואל יאמר, מה לי בצער הגדול הזה, איפשר שאטעה ונמצאתי הורג נפשות בשוגג. ואל יאמר, הב"ה מוחץ ואני מרפא, אלא על כל פנים ישתדל בחולה לרפאתו. ורשות ניתנה לרופא לרפא את החולה, כדגרסי' בבבא קמא בפרק החובל, תאנא דבי ר' ישמעאל, ורפא ירפא, מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאת. והיא מצוה גדולה, שהיא בכלל פיקוח נפש. ואפי' היה רופא אחר מרפאו, אל ימנע עצמו מלרפאתו עם האחר. ומ"מ אם הוא אומן, יזהר שלא יטעה, כמו שצריך הדיין ליזהר בדיני נפשות, והזריז הרי זה משובח. ואם מונע עצמו לרפאת, הרי זה הוא כשופך דמים, מפני שאדם זוכה להתרפאת על ידי אסיא קודם מעל ידי חבירו. וביקור חולים מצוה מן התורה. כדגרסי' במ' נדרים בפרק אין בין מודר, א"ר יהושע בן לוי, מנין לביקור חולים מן התורה, שנא' (במדבר טז, כט) אם כמות כל האדם ימותון אלה [ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני]. [מאי] משמע. אמר [רבא], אם כמות כל האדם, שהן חולין ומוטלין על מטותיהן ובני אדם מבקרין אותן, [מה הבריות אומר', לא ה' שלחני]. תאנא בקור חולים אין לו שיעור. סבר רב יוסף למימר, אין שיעור למתן שכרו. אמ' ליה אביי, וכי כל המצות יש שיעור למתן שכרן, והא תנן הוי זהיר במצוה קלה כמצוה חמורה שאין אתה יודע שכרן של מצות. אלא אמ' אביי, אפי' גדול אצל קטן, ורבא אמ', אפי' מאה פעמים ביום. א"ר אחא ב"ר חנינא, כל המבקר את החולה נוטל אחד משים מצערו.

מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה, ולא נכנסו חכמים לבקרו. ונכנס ר' עקיבא לבקרו, ובשביל שביקרו וריבץ לפניו, חיה. אמ' לו, ר' החייתני. יצא ר' עקיבא ודרש, כל שאינו מבקר חולים כאלו שופך דמים. כי אתא רב דימי אמ' ליה, המבקר את החולה גורם לו שיחיה, שכל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה, ושאינו מבקר את החולה מבקש עליו שימות. שימות סלקא דעתך, אלא אימ' כל שאינו מבקר את החולה אינו מבקש לא שיחיה ולא שימות. אמ' ר' יהודה א"ר שמואל, כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם, שנא' (תהלים מא, ב) אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה', ואין דל אלא חולה, שנא' (ישעיהו לח, יב) מדלה יבצעני, ואין רעה אלא גיהנם, שנא' (משלי טז, ד) וגם רשע ליום רעה.

ואם ביקר מה שכרו, כדאמרי' ניצל מדינה של גיהנם. אלא מה שכרו בעולם הזה, ה' ישמרהו ויחייהו יאושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו. ישמרהו, מיצר הרע, ויחייהו, מן היסורין, יאושר בארץ, שיהיו הכל מתכבדים בו, ואל תתנהו בנפש אויביו, שיזדמנו לו רעים כנעמן, שרפאוהו מצרעתו, ואל יזדמנו לו רעים כרחבעם, שחלקו את מלכותו. וגרסי' במדרש תלים אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה', זש"ה מלוה ה' חונן דל. א"ר אלעזר הקפר, מי שהוא מבקר את החולה מסיר ממנו אחד מששים מחוליו, ומי שאינו מבקרו מוסיף אחד מששים לחוליו. מפני שמשתדל בו ומשמשו. וגרסי' באבל רבתי תניא האיש כורך ומקשר את האיש אבל לא את האשה, והאשה כורכת ומקשרת את האיש והאשה. האיש משמש את האיש בחולי מעים אבל אינו משמש את האשה, והאשה משמשת את האיש ואת האשה בחולי מעים. ד"א אשרי משכיל אל דל, כל מי שהוא קובר מת מצוה. ר' אבא אומר, כל מי שהוא משכיל יצר הטוב על יצר הרע. ר' אחאי אומ', כל מי שהוא נותן פרוטה לעני. ורבנן אמרי, מי שהוא בורח מן המלכות. מאי טעמא דר' אלעזר הקפר דאמ' מבקר חולים, דכתיב (תהלים מא, ד) ה' יסעדנו על ערש דוי. ומאי טעמא דאמ' קובר מת מצוה, משום יאושר בארץ. ומאי טעמא דר' אבא דאמר משכיל יצר הטוב על יצר הרע, משום ביום רעה ימלטהו ה', שהוא ממליך יצר הטוב על יצר הרע. ומאי טעמא דר' אחאי דאמ' הנותן פרוטה לעני, משום ויחייהו. ומאי טעמא דרבנן דאמרי זה הבורח מן המלכות, משום דאמ' ואל תתנהו בנפש אויביו.

וכשיכנס אדם לבקר את החולה, צריך לישב במקום נמוך, ולא ישב על מקום גבוה. דתניא הנכנס לבקר את החולה, לא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל, אלא מתעטף ויושב על הקרקע, מפני שהשכינה למעלה ממטתו של חולה, שנא' (תהלים מא, ד) ה' יסעדנו על ערש דוי. אמ' ר' אלכסנדראי אמ' ר' חייא בר אבא, אין החולה עומד מחוליו עד שמוחלין לו על כל עוונותיו, שנא' (תהלים קג, א) הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי. רב המנונא אמר, ישוב לימי עלומיו, שנא' (איוב לג, כה) רטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו. א"ר אלכסנדראי א"ר חייא בר אבא, גדול נס שנעשה לחולה מנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה, אש של הדיוט הכל יכולין לכבותה, אבל חולה ואשו אש של שמים, ר"ל החמימות, מי יוכל לכבותה.

וגרסינן בויקרא רבה וכי ימוך אחיך, הה"ד אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'. ר' חנינא אומר, זהו המבקר את החולה. וגרסי' בבבא מציעא בפרק המפקיד, תאני רב יוסף, והודעת להם, זו בית חייהם, את הדרך, זו גמילות חסדים, ילכו, זו בקור חולים, בה, זו קבורת מתים. וגרסי' במ' שבת בפרק מפנין, אמ' ר' יהודה בר ששת אמ' ר' אסי אמ' ר' יוחנן, ששה דברים אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, ואלו הן, הכנסת אורחים, ובקור חולים, ועיון תפלה, והשכמת בית המדרש, והמגדל את בנו לתלמוד תורה, והדן את חבירו לכף זכות.